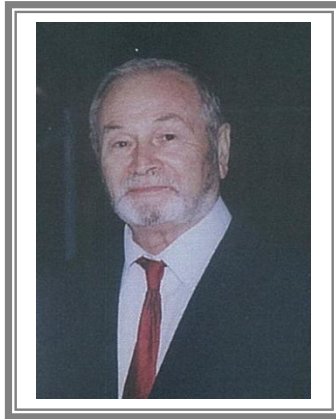

אוסף אלימלך בורשטין

נכתב על-ידי אפרת מור

אלימלך בורשטין (1933-2008)

בשנת תשע"א נתרם לספריה למוזיקה באוניברסיטת בר-אילן אוסף החזנות של אלימלך בורשטין ז"ל. האוסף נתרם על-ידי משפחתו של אלימלך והוא כולל כ- 1,000 קלטות אודיו.

קלטות אלה, שנאספו ונערכו על-ידי אלימלך במשך שנים רבות, כוללות קטעי חזנות רבים, חלקם נדירים, כמו גם דברי הסבר וסיפורים הקשורים בקטעים, במלחינים ובמבצעים. בנוסף, כולל האוסף גם שירים בעברית, שירים ביידיש, קטעי מוזיקה קלאסית המושרים על-ידי חזנים והרצאות של חזנים בנושאים שונים וראיונות שנערכו איתם.

מספרת חנה בורשטין, אשתו של אלימלך, על תולדות חייו, מהן ניתן ללמוד מהיכן נולדה אהבתו הגדולה לחזנות ועל יצירת האוסף שנתרם לספריה:

אלימלך ז"ל נולד בשנת 1933 בעיר קרקוב שבפולין. עיר זו היתה ידועה בעושרה התרבותי, הרוחני והדתי - תורני, בתקופה שקדמה למלחמת העולם השנייה. בין היתר היתה ידועה קרקוב בבתי הכנסת הרבים שהיו בה ובתלמידי החכמים הרבים. ר' אלימלך היה גאה מאוד בעיר הולדתו והביע רגשות עמוקים כלפיה. האחים של ר' אלימלך, היו שרים במקהלת בית הכנסת ואחד מהדוידים שלו שימש בה כחזן. על רקע כל אלה גדל ר' אלימלך.

בעת פרוץ מלחמת העולם השנייה שהה לרגל חופשה, בהיותו בן 6 בלבד, רחוק מעיר הולדתו קרקוב, אצל סבתו בצפון פולין, באזור הקרוב לעיר לבוב. מסיבה זו, לא נלקח כמו יתר בני משפחתו, למחנות ההשמדה. דודו (אחי אימו) הגיע בדרך לא דרך לאסוף אותו מהסבתא ולשמור עליו. השניים ברחו והסתתרו ביערות ובכפרים, תוך שהם נעזרים באיכרים ובכפריים פולניים טובי לב אשר הסתירו אותם, וכך הצליחו לעבור את שנות המלחמה ולשרוד.

לאחר תום המלחמה, כשהוא יתום מאב ומשני אחים ובני משפחה נוספים שנרצחו במחנות ההשמדה ע"י הנאצים ימ"ש ועוזריהם, התאחד ר' אלימלך עם אימו ששרדה את אימי השואה לאחר שהיתה באושוויץ. האמא שלחה את ר' אלימלך יחד עם קבוצת ילדים מטעם הצלב האדום לצרפת, שם למד במסגרת של מעין "בית יתומים" עם ילדים

פליטי שואה. כעבור זמן עברה קבוצת הילדים ואיתה ר' אלימלך, לאנגליה לשיבת "עץ חיים".

את שנות נעוריו ותחילת חייו הבוגרים משנת 1950 ועד לעלייתו לארץ בשנת 1970, עשה ר' אלימלך בלונדון בירת אנגליה. בעיר זו שימש בקודש כחזן הראשי בבית הכנסת East London Synagogue, ובתפקידים נוספים בקהילה היהודית.

בלונדון התוודע יותר לעומק לעולם המוזיקה והאופרות בכלל ולעולם החזנות בפרט, אשר עוד משחר ילדותו היה מושרש בו. כל חייו התעניין ואהב מאוד מוזיקה ובפרט חזנות. היה מבקר בקביעות באולמות הקונצרטים המפורסמים של לונדון, ה-Covent Garden, וה-Royal Festival Hall, ואהב מאוד לשמוע את קולותיהם של הזמרים האיטלקיים מריו לנצה, סטפנו טיטו, ג'וזפה די סטפנו ועוד. בסופו של כל קונצרט, היה אוסף חתימות של גדולי הזמרים, המנצחים והנגנים וכן את תוכניות הקונצרט.

ר' אלימלך חי, אכל ונשם חזנות אשר היתה כל עולמו ואהבתו הגדולה. הוא היה אוסף כל פיסת מידע הקשורה לתחום - ספרים, קטעי עיתונות, מודעות, תכניות קונצרטים, פרסומים ותמונות. הכל היה מצולם, נגזר בקפדנות יתירה, מטופל ונשמר באוסף. האוסף המרשים כולל כ-1,000 קלטות ובהן קטעי חזנות של מיטב החזנים - הידועים יותר והמוכרים פחות. את האוסף ליקט ואסף במשך שנים ארוכות ביגיעה ובעמל רב, בעיקר מאז שיצא לגמלאות.

מקורותיו של האוסף שונים ומגוונים. היו לר' אלימלך קשרים עם אספנים וחזנים מהארץ ומהעולם. בנוסף, חלק מהחומר נאסף ממאות שידורי רדיו של תכניות חזנות ששודרו ברדיו עם השנים. כאשר היתה משודרת תכניתו של ד"ר סובול בימי ששי בשעה 16.00, אסור היה להפריע לר' אלימלך. זה היה זמן קודש לשמיעת התכנית... וכשהיה עולה לשידור ומדבר על קטע אותו תרם מהאוסף לטובת השמעתו לקהל המאזינים, לא היה מאושר ממנו....

כל קטע אותו היה מקליט, עבר סינון ושמיעה חוזרת ונשנית עד לקבלת איכות מקסימלית של ההקלטה. הסדר, הדייקנות והמסירות של ר' אלימלך לאוסף שלו ניכרים היטב בכל קלטת וקלטת. בחלק האחד של חזית הקלטת בדרך כלל, צילום תמונתו של החזן. בגב הקלטת, פירוט מדויק ומסודר של הקטעים המצויים בקלטת. ובקלטת סיפור רקע הנוגע לקטע שנשמע, או סקירה היסטורית קצרה של המקום בו הושמע הקטע ועוד ועוד. החזן הנערץ עליו יותר מכל היה יוסל'ה רוזנבלט, ובקיצור יוסל'ה כי יש רק אחד כמותו. לחזן זה הוא ייחד קלטות רבות באוסף.

לאחר פטירתו של ר' אלימלך, רצינו אנו, בני משפחתו, כי גם חובבי החזנות והמוסיקה בארץ ובעולם ייהנו מהקטעים אותם ליקט, וביניהם קטעים נדירים ביותר, כי כך היה גם ר' אלימלך בחייו. תמיד נתן משלו לאחרים ולא שמר לעצמו. אנו תקווה, כי כל מי שיאזין לחלקים מן האוסף והאוצר העשיר והאדיר הזה של אלפי קטעי החזנות ייהנה ויפיק ממנו תועלת.

יהיה זכרו ברוך.

השקעתו הרבה של אלימלך ביצירת האוסף באה לידי ביטוי בשני היבטים:

- היבט חיצוני - הנוגע לעיצוב של כל קלטת
- היבט פנימי - הנוגע לתוכנה של כל קלטת

להלן דוגמאות לשני היבטים אלה:

א. מספור כל קלטת והדפסת שם החזן שמופיע בחלקה העליון

ב. הכנת כותרת בכתב יד שמאחר יותר הודפסה

החזן שלמה מנדל
בקטעי חזנות מקונצרט
ביהכנ"ס הגדול על הכרמל
חיפה
תשכ"ה - 1965

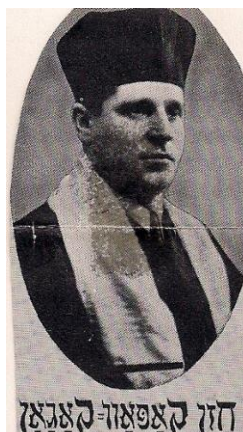
החזן שלמה מנדל
בקטעי חזנות מקונצרט
מביהכנ"ס הגדול על הכרמל בחיפה
תשכ"ה - 1965

החזן לייב גלנץ
בתפילת מעריב חגיגית
ובקונצרט חנוכה
מביהכנ"ס "תפארת צבי".
המקהלה בניצוחו של
מר ש. גולדהור
תל-אביב 1954.

החזן לייב גלנץ
צד A: מרצה באידיש
על "נגינה חסידית"
ובעברית על סגנונות הלל
צד B: ברכת טל עם הדגמות

החזן יעקב קניגנסברג
בפרקי חזנות ששודרו
ברדיו (N.Y.)
בשנות ה-50

ג. צירוף תמונה של החזן ממקורות שונים

ד. הכנת רשימה של הקטעים המופיעים בכל קלטת

חנן זבולון קלווין
1874 - 1952. ע' ניסן אה"ה
(A) 1. הוצאת פאלי.
(2) אלף ורבי אברהם (הסל)
קלטה שלח אהרן קלטה שלח אהרן
(3) פאלי. ה' וניפא
(4) א/מאלי. סלר סלר אפאלי.
R-DEC. 1928
הסל. זלטה. אה. סלר.
היאסל. אפאלי. סלר. אה. קלווין.
סלר. סלר. אה. סלר.
קלטה שלח אהרן קלטה שלח אהרן!
(5) הוסל. קא. סלר. אפאלי.
הוסל. קא. R-1906.
(6) אה. סלר. אה. סלר.
(7) א/מאלי. סלר. אפאלי.
x x x

חנן זבולון קלווין
הוסל. אפאלי. סלר. אה. קלווין.
סלר. סלר. אה. סלר.
"אפאלי. סלר. אה. קלווין. 1954.
הוסל. אפאלי. סלר. אה. קלווין.
(A) "אפאלי. סלר. אה. קלווין.
(1) אה. סלר. אה. קלווין.
(2) אה. סלר. אה. קלווין.
(3) אה. סלר. אה. קלווין.
(4) אה. סלר. אה. קלווין.
(5) אה. סלר. אה. קלווין.
(6) אה. סלר. אה. קלווין.
(7) אה. סלר. אה. קלווין.
(8) אה. סלר. אה. קלווין.

ה. צירוף דברי רקע בנושא חזנות בכלל ועל חזנים בפרט, ממקורות שונים ובשפות שונות, כפי שמתארת אשתו:

"הוא היה אוסף כל פיסת מידע הקשורה לתחום - ספרים, קטעי עיתונות, מודעות, תכניות קונצרטים, פרסומים ותמונות.
הכל היה מצולם, נגזר בקפדנות יתירה, מטופל ונשמר באוסף"

הניגון החסידי
הניגון הוא אחד מסדרי החסידות. אין לתאר את החסידות בלי כוחו של הניגון. הבעש"ט, מייסד החסידות, הוא שהתחיל את הניגונים. כי אכן הרגש המוסקלי הפיוטי היה נטוע בו בהבעש"ט מימי ילדותו. ובכוח הניגון הערב, המלא עונג ועליצות ומביא לידו התלהבות, משך הבעש"ט מעריצים רבים אחריו. במקומות השוכנים והבודדים של גליציה, פולין, אוקראינה, פודוליה וליטה, שבהם נדדו היהודים לחשכת הגלות, הופיע הניגון החסידי החדש. הנעים והמקסים והביא מרפא לנפש הנכמרת.
החסידות כאילו באה לחדש מעשה בראשית בשדה הניגון והריקוד. והתוצאות לא הכניבו מכל הבחינות. והניגון החסידי עלה למדרגה שלא היגו רגילים אליה במשך כל ימי הגלות. רעגנותו ומרצו של הבעש"ט ותלמידיו עברו לדורות הבאים. ויחד אתם עברה גם התלהבות לנגינה עממית. מלאת חיים וגדושה הבעה נמרצת. ניגוני החסידים הם שירת הדינמיות של התנועה. שיר הרוחניות והחיידות מסבך החומר ועורר אל על. הניגונים, על סיגנוניהם וכוונותיהם, מוסרים בעזרתם את כוחות המתח והדחף, הפועלים בלי הרף בחלקי החסידות. צהלת הצלילים, על דריכות חייהם, יצרו את הריאליזם הסובייקטיבי שלהם, שלמרות היותם קרובים לצלילי המערב, לא היו בהם מהדירותיביות. ורבים הרגישו בה. שאי אלה ניגונים התפרצו מתוך תחושתם והתעלו לשיאי כוח בביטויים.
בכל ימי הגלות עד לתנועת החסידות היתה המוסיקה היהודית הגלותית ברובה פסיבית. שמרו על שרידי הניגון בלי לעורר חדש. עם יסוד החסידות נכנסה הנגינה למצב אקטיבי. היא קלטה לתוכה את היסודות המזרחיים. מנגינת התפילה והתחנונות. שישו לה גוון ואופי מקוריים ומיוחדים במינם. אופיה המיוחד של הנגינה, שהיתה כליל של נעיסות יהודיות ורומנטיות. ובמקצת גם סלבויות. קסמו להמונים. נגינת החסידים עמדה במבחן במרוצת הימים.
הניגון בחסידות תעלה לסגנונים שונים, שהראשיים שבהם היו: הזרם הבעש"טי והזרם החב"די. ואלה התפלגו שוב לסגנונים שונים. הניגונים הידועים והשור כרובם באורח רציטטיבי ללא משקל וקצב

החזן נחום מליק

החזן נחום מליק נולד בבאטאשאן (רומניה) בשנת תרצ"ה (1935). אביו, הרב ר' חיים בן ציון מליק ז"ל, היה מחנך ידוע ובעל תפילה מעולה בבאטאשאן. עלה לישראל בתש"י (1950) מטעם - מרמורוש (שם למד בישיבה) והמשיך בלמודיו התורניים והכלליים. שרת בצה"ל. במסגרת הרבנות הצבאית הראשית ובאותה עת למד והשתלם בכל מקצועות החזנות אצל המלחין והמנצח מר יצחק היילמן, מנצח מקהלת ביהכ"נ המרכזי בחיפה. לאחר שלוש שנות כהונה בבית הכנסת "כרמי-ה" בחיפה נקרא לשמש בקודש בבית הכנסת של "מחזיקי הדת" באנטוורפן - בלגיה, אחד מבתי הכנסת החשובים באירופה, ונאמן תשכ"ה (1965) הוא מכהן כחזן ראשי במקדש מעט זה. באנטוורפן המשיך החזן מליק להשתלם בגוטיקה אצל המרופסור רוסקין ובפתוח הקול אצל המרופסור הנודע דאגו מייברט, מבית האופרה של אנטוורפן. החזן מליק ניהל בקול טנור נזיר ובכשרון אינטרפרטציה הטובים חזנים גדולים מהדור הקודם. שמעו של החזן מליק הגיע לקהילות ישראל במידה מרובה חודות לתקליטיו שזכו לתפוצה רבה והוא החזן לתפילות וקונצרטים בישראל, הולנד, צרפת, שווייץ, בריטניה, ארצות הברית וקנדה.

החזן יצחק אשל

נולד בהונגריה. התחיל לעבור לפני התיבה בגיל 13 בעודו לומד בישיבת פרסבורג. נשיא הקהילה היהודית במינכן גילה אותו ומסר לו את תפקיד החזן הראשי בבית הכנסת החדש - וזאת, כשהחזן אשל היה בן 19 שנה בלבד, ולמרות שבאותה התקופה שגשגה ופרחה יהדות מזרח אירופה, ואפשר היה ללא כל קושי להעסיק חזנים אחרים ידועים ובעלי שם. במשך שבע שנות שהותו במינכן למד אצל הפרופסור קירשנר, וסיים את חינוכו המוסיקלי בקונסרבטוריון למוסיקה במינכן. החזן אשל היה אחראי להיכנס למשרה חדשה בבית הכנסת "נוזיק" אשר היה המרכז הגדול לחזנות בורשא, אולם מלחמת העולם השנייה אילצה אותו לעבור להתגורר בלונדון - שם שהה במשך כל המלחמה והופיע רבות בכל רחבי אנגליה. בשנת 1949, החזן אשל, הגשים את שאיפתו מימים ימימה ועלה ארצה. מאז הוא הופיע באופן קבוע במרכז היהדות השונים, כגון: לונדון, פריז ואנטוורפן, וכן מילא תפקיד של חזן בבתי כנסת שונים בארה"ב. קול הסנור של החזן אשל והקולורטורה הכמעט בלתי מוגבלת שלו, יחד עם כשרונו לאימפרוביזציה הפכו אותו לאחד ה"הונגרים" הגדולים של החזנות המסורתית.

Kwartin, Zavel (Zebulon)

b. 1874, Novo Archangelsk, Russia — d. 1952, New York

Although Kwartin early showed a talent for singing, his musical ambitions were thwarted by his family, which favored a business career. Only when he married in 1876 and went to Elisavetgrad to live was he at last able to make singing his career. He studied in Kharkov, Kiev and Vienna.

Kwartin's first post was in Elisavetgrad (1898-1903). From there he went to Vienna's Kaiserin Elizabeth Temple for five years, to St. Petersburg for one year, then to the Dohany Street Temple in Budapest for ten years. After a concert tour through the United States in 1920, he stayed on as cantor for Temple Emanu-El in Brooklyn for six years. Long interested in Zionism, Kwartin made his first trip to Palestine in 1926, returning in 1930 to live there for seven years. His closing years were spent in the United States.

Kwartin's was a lyric baritone voice, mellow and flexible, with a wide range and an expansive coloratura.

1. הוספת מידע או פרטים הקשורים לחזן/להקלטה על-ידי אלימלך בכתב ידו

הכרזת אש של ביהמה מאת יצחק
האגרי, ב פ"ד ביהמה של פ"ד
של הרב, זב משה. א.
בקהל אש של פ"ד
מסמך כ"ב, אומיר פ"ד אש
הכרזת אש של ביהמה מאת יצחק
האגרי, ב פ"ד ביהמה של פ"ד
של הרב, זב משה. א.
בקהל אש של פ"ד
מסמך כ"ב, אומיר פ"ד אש

הכרזת אש של ביהמה מאת יצחק
האגרי, ב פ"ד ביהמה של פ"ד
של הרב, זב משה. א.
בקהל אש של פ"ד
מסמך כ"ב, אומיר פ"ד אש
הכרזת אש של ביהמה מאת יצחק
האגרי, ב פ"ד ביהמה של פ"ד
של הרב, זב משה. א.
בקהל אש של פ"ד
מסמך כ"ב, אומיר פ"ד אש

לאחת ההקלטות של החזן **גרשון סירוטה**, צירף אלימלך רשימה של תאריכים חשובים בחייו של החזן ומידע חשוב הקשור בקריירה המוזיקלית שלו:

ב-1943 - אשכנזי לב נשוי למ פליטה אחת
של פסח, בנה של מרדכי גאון וארשה
למה ביטל באש, והוא אף משפחה
נשואת אלוהים. היי.
מהלך באביון ולא משפחה.
הן ענין - אבית גבול.
עצמי האם הגאון זיכרון לא ימאש
מפני. ג.נ.צ.ה.

לא ידעתי מה חשבתי בחיי של סירוטה.
ב-1897 - מתקבל באולנא כותן ראשי.
ב-1902 - מופיע בקונצרט לזכרון צר של
האשה נקראתו השני.
ב-1905 - מתקבל באולנה כותן ראשי.
ב-1912 - מופיע בקונצרט הראשון
באמריקה, בהצגה וצאנו עם הכל.
ב-1917 - מופיע בקונצרט באמריקה וקצת
בהצגה אחרת של הראשון.
ב-1927 נפטר מביג בן-צור קלאודי
באמריקה. הגבאי מ' וברוקה מיטלמן
על הקונצרט הימים /הפליטה/ מחוץ
למדינת הולנד.
ב-1935 - מתקבל בביג בן-צור קלאודי
באמריקה. והוא כן.
ב-1935 - מתקבל בקונצרט וחידי בארץ - ויטא
מופיע בקונצרט, ובמפגש. הקדח
ואם מביט.
ב-1938 - מופיע שוב באמריקה
בקונצרט ובמפגש. אבית מרדכי גאון
בירוק, קצת מולד של אשכנזי. אולנה וארשה
פליטה. מביט בקדח בארץ זיכרון.
הקדח של אשכנזי. הוא נקרא ביהם.
כמה זמנים באמריקה נשוי לרצון
אבית לא אלה ביהם. היי מאחר מביט.
ב-1941 בגאון וארשה ניהל גרשון סירוטה
בפליטה אחת ארץ גבול. באש - הפליטה
ואם כן. ויש ציבור אצול.
המפגש הביטוי העליון שיהיה נשוא
במפגש.

ז. הוספת מאפיינים ייחודיים:

לאחת ההקלטות של החזן **לייב גלנץ** צירף אלימלך תמונה של המצבה של החזן ואשתו

כל אלה מבטאים את המלאכה הרבה שהשקיע אלימלך ביצירת האוסף, בעיצובו ובשימורו.

האוסף

רוב האוסף כולל קטעי תפילה המושרים על-ידי חזנים רבים, מוכרים יותר ומוכרים פחות. להלן רשימה חלקית של החזנים:

אליהו אבראס, **אברהם אדלר**, **יששכר אלמן**, **יצחק אפשטיין**, משה ארליך,
יצחק אשל, **פנחס בורנשטיין**, שלמה ביינהורן, **אהרון בן שושן**, **יוסף**
בסר, **משה בצייאן**, מאיר בר-גד, **פיליפ ברומר**, **ישראל ברי**, אבי ברנשטיין,
לייב גלנץ, **משה גנשוף**, **משה גפן**, תודרוס גרינברג, **צדוק גרינוולד**,
סידיני דבורקין, **מיכאל דבידוביץ'**, **אפרים די-זהב (גולדשטיין)**, אברהם דז'עיסון,
משה האשל, **שאול (סול) המרמן**, משה הנדל, **משה מנחם הרשטיק**,
מרדכי הרשמן, בערל וואלף, אברהם וולקין, **הנרי וורמן**, שמואל ויגודה,
ויקטור וידא, **יהושע וידר**, **לייב'לה ולדמן**, משה זייץ, **אליעזר**
זסלבסקי, ברל'ה חגי, שמואל ברוך טאובה, **יצחק טויסיג**, **ארתור**
טרייסי, **פנחס כהן**, ישראל כץ, **בנימין לויט**, **מרסל לוראנט**, **דוד**
לפקוביץ, **דוד מונטיפיורי**, מתיאס (מתתיהו) מטיאס, אברהם מינקובסקי,
משה מירסקי, **משפחת מלבסקי**, **נחום מליק**, **שלמה מנדל**, בנימין סגל,
מרדכי סובול, אלכסנדר סירוטה, **גרשון סירוטה**, **פיר פנינצ'יק**,
אריה פינקלשטיין, **שלמה פינקסוביץ'**, **פאול קוברסקי**, זבולון קוורטין, **פאול**
קוורטין, יעקב קוסביצקי, **שמחה קוסביצקי**, **משה קורגוצקי**, **יחזקאל**
קלאנג, **יוסף קנייבסקי**, מאיר קנייבסקי, **אהרון קריץ**, אליהו קרצ'מר, **אליעזר**
רובינשטיין, **יוסף (יוסל'ה) רוזנבלט**, ראובן רזנבליט, אפרים
פישל רוזנברג, **דוד רויטמן**, יעקב וואלף ריכטר, **סימור רכזיט**, **לייבל'ה**
שוורץ, אליעזר שולמן, **משה שור**, **מאיר שושן (רוזנברגר)**, שמעון שלאגר,
יוסף שפירו, **מנדלה שפירו**, **מרדכי שפירו**, **משה שור**, **זאב תורן**.

תוכן האוסף

האוסף כולל בעיקר קטעי תפילה רבים ומגוונים, כמו גם שירים עבריים, שירים ביידיש וקטעי מוזיקה קלאסית מפורסמים. בנוסף, מובאים דברי רקע והסבר על החזן או על המוזיקה על-ידי שדרנים שונים ואף הרצאות על-ידי החזנים וראיונות שנערכו איתם.

כך לדוגמא מופיעים באוסף קטעי התפילה הבאים המייצגים מגוון תפילות ואירועים ממעגל השנה:

📖 **אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתינו** מתוך תפילות הימים הנוראים

בביצוע החזן דוד רויטמן

📖 **אל מלא רחמים [לקדושי השואה]** הנאמר בימי זיכרון

בביצוע החזנים: לייב גלנץ, שמואל ויגודה, דוד רויטמן, לייבל'ה ולדמן, משה האשל, יחזקאל קלאנג וברל'ה חגי

📖 **והוא רחום** מתוך תפילת ערבית

בביצוע החזנים: לייב גלנץ, זבולון קוורטין, שמואל ויגודה, לייבל'ה ולדמן, יהושע וידר, שלמה מנדל, בנימין סגל, ברל'ה חגי

📖 **כל נדרי** מתוך תפילת יום הכיפורים

בביצוע החזנים: זבולון, קוורטין, שמואל מלבסקי, גרשון סירוטה, יעקב רפופורט, אפרים פישל רוזנברג

📖 **ונתנה תקף קדשת היום** מתוך תפילות מוסף של הימים הנוראים

בביצוע החזנים: שמואל מלבסקי, גרשון סירוטה, דוד רויטמן, יעקב רפופורט, אבי ברנשטיין, ברל'ה חגי

📖 **ושמרו בני ישראל** מתוך תפילת ערבית לשבת

בביצוע החזנים: זבולון קוורטין, שמואל ויגודה, שמואל מלבסקי, גרשון סירוטה, פנחס פינקסוביץ', מנדל שפירו, יצחק אשל וברל'ה חגי

📖 **טל תן לרצות [תפילת טל]** מתוך תפילת מוסף של פסח

בביצוע החזנים: לייב גלנץ ומרדכי הרשמן

📖 **אלוקינו ואלוקי אבותינו זכור אב נמשך [תפילת גשם]** מתוך תפילת מוסף של שמחת תורה

בביצוע החזנים: זבולון קוורטין ומרדכי סובול

📖 **חד גדיא** מתוך ההגדה של פסח

בביצוע החזן לייב גלנץ

📖 **שושנת יעקב** לפורים

בביצוע גרשון סירוטה

📖 **מעוז צור ישועתי** לחנוכה

בביצוע לייב גלנץ ופנחס בורנשטיין

שירים עבריים מאת מבחר משוררים:

🎵 **על השחיטה [מילים: ח. נ. ביאליק]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

🎵 **אומרים ישנה ארץ [מילים: שאול טשרניחובסקי]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

🎵 **אחרי מותי [מילים: ח. נ. ביאליק]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

🎵 **אומרים לי אינך יפה [מילים: יעקב צבי רימון]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

🎵 **שושנה [מילים: שאול טשרניחובסקי]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

🎵 **שלום רב שובך ציפורה נחמדת [מילים: ח. נ. ביאליק]**
בביצוע החזנים מרדכי סובול ורפי ביטון

🎵 **מי אני [מילים: יעקב פייכמן]**
בביצוע החזן לייב גלנץ

שירים ביידיש:

🎵 **א דודלע**
בביצוע החזנים: גרשון סירוטה, מרדכי הרשמן ונחום מליק

🎵 **א דין תורה מיט גוט**
בביצוע החזנים: לייב גלנץ, גרשון סירוטה, יוסף וינוגרדוב ונחום מליק

🎵 **א חזנדל אויף שבת**
בביצוע החזנים: מרדכי הרשמן וארתור טרייסי

🎵 **א יידישע מאמע [מילים: ג'ק ילן, מוסיקה: לב פולק]**
בביצוע החזנים: שמואל מלבסקי ונחום מליק

🎵 **אין חדר'ל**
בביצוע החזן מרדכי הרשמן

🎵 **זינגט זשע אלע יידעלעך**
בביצוע החזן שמואל מלבסקי

🎵 **שבת נאך הבדלה**
בביצוע החזן לייבל'ה ולדמן

🎵 **תורה איז דיע בעסטע סחורה**
בביצוע החזן מרדכי הרשמן

🎵 **לידער קראנץ**
בביצוע החזן מרדכי הרשמן

קטעי מוזיקה קלאסית מפורסמים:

Donna e mobile (האישה היא הפכפכה) מתוך האופרה **Rigoletto** מאת המלחין ג'וזפה ורדי
בביצוע החזן גרשון סירוטה

Celeste Aida (אאידה השמימית) מתוך האופרה **Aida** מאת המלחין ג'וזפה ורדי
בביצוע החזן גרשון סירוטה

Vesti la giubba (לבש את תחפושתך) מתוך האופרה **Pagliacci** (הליצנים) מאת המלחין רוג'רו לאונקוואלו
בביצוע החזן פנחס פינקסוביץ'

בנוסף לקטעים המוזיקליים המהווים את רובו של האוסף, מופיעים בחלק מההקלטות קטעי קישור בין הקטעים המוזיקליים השונים. אלה הובאו בדרך כלל בתוכניות חזנות ששודרו ברדיו, בהן שזר השדרן דברי רקע וסיפורים על החזן או על הקטע המוזיקלי בין הקטעים המוזיקליים. דברי השדרן מעשירים את המאזין בידע רב אודות החזן ונסיבות הלחנת וביצוע הקטע המוזיקלי.

להלן דוגמאות לסיפורים מעניינים:

קלטת 24 קטע מס' 12

החזן זבולון קוורטין

הקדמה לקטע "ריבונו של עולם" (הוצאת ספר תורה בשלוש רגלים)

החזן זבולון קוורטין קבע את מקום מושבו בישראל ועסק בגאולת קרקעות מדי הערבים והגרמנים בתל-אביב. הקרקע שכיום בנוי עליה תיאטרון הבימה והיכל התרבות הייתה שייכת לזבולון קוורטין. מכאן יצא לקונצרטים ולתפילות בעולם אך חזר תמיד לארץ-ישראל. את יום העצמאות הראשון של מדינת ישראל חגג בביתו שבשדרות רוטשילד בתל-אביב. ומספרת שלומית אשנר, בתו, כי אביה התפלל באותה שנה בחג השבועות בירושלים, עם מקהלתו של שלוימה זלמן ריבלין. בעת הוצאת הספר - שר אביה את יצירתו "ריבונו של עולם". אותה מנגינה של ימים נוראים הותאמה על-ידי קוורטין למילות ה"שלוש רגלים". כשהגיע למילים 'כדי שנזכה לימים טובים וארוכים ולחיי העולם הבא' פרץ בבכי. לשאלתו של שלוימה זלמן ריבלין, ענה לו קוורטין כי הוא מרגיש שכוחותיו אוזלים לו ותוכניותיו לעתיד כל כך רבות. מניין ייקח כח להמשיך?

סיפור זה הזכיר לי השבוע ד"ר אלחנן פרלמוטר ששר אז במקהלתו של ריבלין כנער. והוסיף הד"ר פרלמוטר - כל אלו שהיו בתפילה הזו לא ישכחו כל ימי חייהם את קוורטין מבצע 'ריבונו של עולם'.

קלטת 29 קטע מס' 12

החזן שמואל ויגודה

הקדמה לקטע "עלינו לשבח"

בשלושה במרץ 1988, אירחנו על בימת היכל התרבות בתל-אביב את זקן חזני הדור דאז, החזן שמואל ויגודה בן ה-96. האטרקציה הייתה גדולה כל כך כאשר עלה לבימה ושר את יצירתו הפנומנאלית 'השיר שהלויים'. קהל האלפים יצא מגדרו והריע לו כמו גם כל העומדים לצידו על הבימה. יהודי בן 96 עומד ושר וקולו זך כפי שהיה בעבר. למחרת הקונצרט, בשעה שש ושלושים בבוקר, מצלצל הטלפון בביתי. אני מרים את השפופרת בבהלה - מי זה יצלצל כל כך מוקדם בבוקר? ומתוך שינה אני פולט - "הלו?"

מהעבר השני אני שומע - "דוס איז חזן ויגודה" (זה החזן ויגודה). "שלופט נוך?" (אתה ישן?) "שוין נישט" אני עונה - כבר לא.

ואז הוא אומר לי: "אתמול בלילה היה קונצרט יפה מאוד. נהניתי ממנו כפי שכבר לא נהניתי לפחות שלושים שנה." ואני לא מספיק אפילו לומר לו תודה והוא ממשיך - "הייתי מבקש להשאיר משהו לאלו הלומדים כאן חזנות בארץ-ישראל." "למה אתה מתכוון?" - אני שואל.

"הייתי מבקש להשאיר כמה דוגמאות איך צריך לשלב בין נוסח התפילה הישן והטוב לבין היצר שיש לכל אחד לשיר חזנות."

"נו", אני אומר.

"אז אנא תעשה לי טובה. בדוק אם אפשר היום להיכנס לאולפן הקלטות ולהקליט כמה קטעים. אני מקווה שאתה תסכים ללוות אותי באורגל [אורגן] ואני אשיר."

וכך הוא הפליג ברעיונות איך לטפח חזנים צעירים, איך לטפח חזנים למדנים, חזנים משכילים, ולא כפי שהוא כינה אותם - תוכים. כאלה שלומדים קטע וחוזרים עליו במדויק. איך לפתח את האישיות של החזן. בקיצור, בסוף אותו יום, הקלטנו באולפני "סינדרון" של אז ברמת גן, שמונה יצירות חזנות. כולן מושתתות על נוסח התפילה. הייתי מגדיר זאת כך: החזנות על-פי שמואל ויגודה, בן ה-96. היצירה הראשונה שהקליט אז ויגודה באולפן, הייתה היצירה "עלינו לשבח" מתוך תפילות מוסף של ראש השנה, הוא פותח כאן בניגון שמקובל לפתוח בו גם את חזרת הש"ץ, האבות. ואתם מאזינים יקרים, תצטרכו לקבל בהבנה ובאהבה את העובדה שאני אפריע במהלך השמעת הקטע הזה בדיבורים שלי, כי בכל אופן, הקטע הזה הוא נדיר ביותר, לא שודר מעולם באף אמצעי תקשורת.

קלטת 64 א קטע מס' 7

החזן מרדכי הרשמן

הקדמה לקטע "כה אמר ה' קול ברמה נשמע"

"כה אמר ה' קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה" שהולחן על-ידי דוד רויטמן, הוקלט בביצועים רבים על-ידי גדולי החזנים בכל הזמנים. די אם נמנה את רוזנבלט, הרשמן, פירס, בלקין, דייאמונד, כך, כדי ללמוד מתוך כך כי היצירה הזו דיברה אל לב חזנים רבים כמו גם אל היהודי הפשוט ברחוב של אז. על המשפט של רויטמן ורוזנבלט סיפרתי לכם בעבר אך על הרשמן לא סיפרתי לכם דבר הקשור ביצירה הזאת. ...האזנתי לחלק מההקלטות בהם ישבתי עם הרב שור בביתו בברוקלין והוא סיפר את הקורות אותו בבית הכנסת "בית-אל". בין היתר מספר הרב שור כי לאחר שנודע הסיפור של רויטמן ורוזנבלט והוכח מעל כל ספק כי הלחן הזה אינו של רוזנבלט אלא של רויטמן, ראה החזן הרשמן בזה היתר ואפילו אתגר, כי הוא מסוגל לשיר טוב ממנו את הפרק הזה ולהקליט אותו. כן, גם בימים ההם, התככים, התרגילים ומאבקי הכוח בין החזנים לא היו שונים בהרבה מימינו אנו. לאחר שהקליט מרדכי הרשמן את היצירה והיא החלה נמכרת לציבור הרחב, הוא קיבל שני מכתבים: האחד מרוזנבלט והשני מרויטמן. יוסליה רוזנבלט בירך אותו על ההקלטה המוצלחת ואיחל לו יישר כח ושנים רבות של שירה. ואילו דוד רויטמן כתב לו: "עם הארץ. אני סיימתי את היצירה במילים 'מלאכי אלקים מר יבכיין', כאשר בשמיים בוכים המלאכים ואולי יביאו דמעותיהם לישועה. אבל איך מעז חזן, שליח ציבור לסיים בקטסטרופה כמו 'כי גבר אויב'?"

והוא מסיים את המכתב שלו, מספר הרב שור, בשלושה סימני שאלה ובסוף הוא כותב לו: "בוש והכלם לך". על זה אמר הרב שור וצ"ל: A fight between cantors is always a heavy fight - מלחמה בין חזנים היא תמיד מלחמה כבדה, רצינית.

קלטת 47 א קטע מס' 3

החזן לייבל'ה ולדמן

הקדמה לקטע "שרפי מעלה"

"בעל צדקה". מספר הפארווערטס [שבועון יהודי-אמריקני היוצא לאור בניו יורק משנת 1897], מיום 14 באוגוסט 1946, כיצד החזן לייבל'ה ולדמן נרתם לעזור לשלושת ילדי משפחת גרינוולד שנשארו יחידים לאחר השואה האיומה. שלושת

הילדים, שלוימיה, זישה ויצחק, נשארו יתומים מהוריהם שהושמדו באחד ממחנות ההשמדה. והם, הילדים הקטנים, מצאו את דרכם לאמריקה והגיעו לניו-יורק. ידידו של ולדמן, הרב אליהו הלוי רוזנטל, שהיה מפעילי הגיונט, פנה אל ולדמן וביקשו לעזור במציאת קורת גג ובית חם לשלושת היתומים הללו. ולדמן נרתם, בתחילה הוא מימן מכיסו את הוצאות מחייתם, אך באחד מימי ראשון של חודש אוגוסט, קיים ולדמן קונצרט התרמה לילדים אלו וליתומים אחרים.

הקונצרט נערך ב[Waldorf Astoria (מלון)] של ניו-יורק, השתתפו בו 150 יהודים מעשירי ניו-יורק. אורחי הכבוד היו ראש עיריית ניו-יורק והרב רוזנטל עצמו. בחלק האמנותי שר לייבליה ולדמן, עם אייב אלשטיין ליד הפסנתר, ממיטב הרפרטואר שלו - שירים ביידיש וחזנות. המיוחד היה, שכל קטע שהשמיע לייב ולדמן, נקנה על-ידי הקהל במכירה פומבית. בערב הזה אסף לייב ולדמן \$147,000.

ולדמן פנה לקהל ואמר: "הגזבר סיפר לי כי נאספו רק \$147,000. אני מבקש להגיע הערב ל-150,000. על כן, אשרי בפניכם עכשיו יצירה חדשה שכתבתי בהשראת המלחמה, היתמות והאסון הנוראי שפקד את עמנו באירופה. אני מבקש עבור הקטע הזה \$3000."

מיד הרים את ידו היהלומן מייק גולד, שהיה ידוע בסימן ההיכר שלו - הזקן הארוך שעיטר את פניו, והוא תרם את הכסף. לאחר שהשמיע לייבליה ולדמן את היצירה, קם הקהל והריע לו ממושכות.

מייק גולד ביקש את המיקרופון ואמר לציבור: "לייבליה ולדמן אסף עד לרגע זה ק"י אלפים והוא השקיע בזה את נשמתו על-פי האמור בפרק התהילים ק"נ: 'כל הנשמה תהלל י-ה'. אך לאחר ששמעתי את הפרק החדש ורואה אני לנגד עיני גם את המטרה שלקח על עצמו לייב' - להעמיד יתומים על רגליהם - אני מוסיף עוד \$10,000 כדי לקיים גם את האמור בפרק י' בתהילים: 'לשפוט יתום ודך בל יוסיף עוד לערוץ אנוש מן הארץ'.

ומה שר אז לייבליה ולדמן ומה הייתה היצירה הזאת ששווייה \$3000? זאת 'שרפי מעלה'.

לרשימת הקטעים שצירף לכל קלטת בכתב ידו, הוסיף אלימלך הערות שונות שניתן לסווג למספר קטגוריות. הערותיו של אלימלך מופיעות להלן בכתב נטוי בצבע כחול:

א. הערות הקשורות לעריכת הקטעים המוזיקליים מבחינת שני היבטים - חיפוש ההקלטה האיכותית ביותר של קטע מסוים וארגון הקטעים לפי חזנים:

קלטת 76. שם הקטע: **שומר ישראל** החזן: **שלמה מנדל**

הקלטה א א א, להשוות [לביצועים נוספים]

קלטת 76. שם הקטע: **טוב להודות לה'** החזן: **שלמה מנדל**

הקלטה יותר טובה מפריט מס' 1 B, להעביר את הסיפור

קלטת 76. שם הקטע: **לאל ברוך (הילמן)** החזן: **שלמה מנדל**

הקלטה בהרבה יותר טובה ממס' 6

קלטת 81. הכוללת הקלטות של חזנים שונים

קסטה שממנה לסדר ולהעביר "חזנים שונים" לפי תקופה של החזנים

קלטת 84 הכוללת הקלטות של חזנים שונים, ובתוכם החזן משה הנדל:

יש לי משהו ממש הנדל בקטעות של חזנים שונים R-1942

ב. הערות הקשורות לבדיקת פרט כלשהוא, המעידות על רמת הדיוק שבהכנת האוסף:

קלטת 81. שם הקטע: **מזמור שיר ליום השבת**

לברר בקשר לפריט של "מזמור שיר ליום השבת" - האם זה משה ערליך או משה ערכליך?

קלטת 84. שם הקטע: **השיבה שופטינו** החזן: **ישראל ברי**

יש לי את זה, אבל לברר אם זה אותו סיפור? וגם הקלטה

ג. מידע שהוסיף אלימלך לצד רשימת הקטעים בכל קלטת:

קלטת 83. על החזן: **פוקסמן**

חזן פוקסמן מרוסיה, היה חזן בבלגיה וחזן אחרון של East London Synagogue Stepney איפה שאני כיהנתי אחריו כחזן מעל 10 שנים. שמעתי אותו פעם אחת בתפילת שבת. חזן וקול יוצא מן הכלל! יש לי סנטימנט מיוחד אליו. בסוף ימיו היה גם בגלזגו, סקוטלנד.

קלטת 64 ב. שם הקטע: **היום הרת עולם** החזן: **מרדכי הרשמן**

מנצח על המקהלה: מכטנברג. הפריט הועבר מסרט וידאו בו מופיע החזן הרשמן. הפריט הנ"ל לעולם לא הוקלט על גבי תקליט.

קלטת 133. שמות הקטעים: **ועל ידי עבדיך, מה גדלו מעשיך ה'** החזן: **יעקב גולדשטיין**

פריטים 8-9 [2 הקטעים הנ"ל] הם הקלטות פרטיות
ד. הערות המעידות על הבחנות מוזיקליות בנוגע לקטעים המושרים או לגבי החזנים:

קלטת 12. שם הקטע: **אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא** החזן: **לייב גלנץ**

הוורסיה דומה ל"אמר רבי אלעזר" שמופיע בצד A5 ב-30 אחוז ובכל זאת זה שונה

קלטת 24. שם הקטע: **אבינו מלכנו זכור כי עפר אנחנו** החזן: **זבולון קוורטין**

חשוב לשים לב שבפעם הראשונה אנו שומעים את קוורטין בליווי כינור וחליל. כמעט כל ההקלטות שלו מלוות באורגן

קלטת 85. שם הקטע: **שים שלום (לחן: ישראל אלטר)** החזן: **מרדכי הרשמן**

בליווי אורגן. מזכיר לי את חזן אהר'לה דיאמנט!

קלטת 117. שם הקטע: **שיבנה בית המקדש** החזנים: **האחים יעקב, משה ודוד קוסביצקי**
בקונצרט לכבוד יעקב קוסביצקי

שים לב! כאשר הקהל מצטרף לשירה של "ויבנה בית המקדש" ושר קצת בשקט, צועק משה קוסביצקי - Lauder - תשירו יותר חזק!!!

ד. הערות המעידות על קשר אישי של אלימלך עם חזנים ועל נוכחותו בקונצרטים רבים:

[קלטת 133 - החזן יעקב גולדשטיין]

את חזן גולדשטיין יעקב היכרתי טוב. שמעתי אותו בתפילות ובקונצרטים. חזן גולדשטיין היה חזן הרבה שנים ב - Egerton Road Synagogue בלונדון. יש לי הרבה סיפורים עליו!

[קלטת 13 - החזן לייב גלנץ]

"שמע ישראל"
הושמע בקונצרט בת-א [תל-אביב]. 30 שנה לפטירתו של ל. גלנץ. ה' תמוז תשנ"ד 14/6/94.
כמו כן השמיע הרב הראשי לישראל, הרב י. לאו כמה מילים לזכרו של ל. גלנץ.
אני נכחתי בקונצרט הזה!

[קלטת 117 - האחים יעקב, משה ודוד
קוסביצקי בקונצרט לכבוד יעקב קוסביצקי]

ברי סירוטה בביקורו ב 25.11.98 בישראל
סיפר לי שיש לו הרבה קטעים מאותו
קונצרט בויני פֶּג [קנדה]. הוא מקווה יום
אחד לעשות קלטת מיוחדת.
אנחנו עדיין מחכים!

[קלטת 29 - החזן שמואל ויגודה]

"השיר שהלווים היו אומרים"
מקונצרט לכבוד החזן
שמואל ויגודה,
היכל התרבות ת"א, 8.3.1988.
החזן ויגודה כבן 93.
אלימלך בורשטין
נכח בקונצרט זה.

בקלטת 131 הכוללת פרקי חזנות בביצוע החזן יוסף שליסקי, כתב אלימלך לאחר הקטע **אמר רבי אלעזר**

[קלטת 131 - החזן יוסף שליסקי]

סיפור על אלימלך בורשטין.
זה אני!

להלן הסיפור על אלימלך המעיד על כמה עולם החזנות היה חלק מהותי מחייו, על מומחיותו בנושא זה ועל תרומתו להחייאת פרקי חזנות נשכחים:

[קלטת 131 - החזן יוסף שליסקי]

... שפוגשים אותם בכל הקונצרטים בארץ. אחד מהם הוא אלימלך בורשטין. יהודי נעים הליכות, צנוע, מנומס, פוגש אותי כמעט בכל קונצרט שאליו אני מגיע ולוחש לאוזני כמה דברי שבח ולפעמים גם ביקורת. וזה בסדר גמור. אבל גם יש לו הצעות ובקשות. בפעם האחרונה נפגשנו בקונצרט שהיה בהיכל התרבות תחת הכותרת "לקרוא את ההלל", הרביעי בסדרת המנויים של "יובל". בקשתו היתה לשמוע פרקי חזנות מחזני העבר וגם העבר הרחוק. ואכן מצאתי הקלטה משנות ה-20 של החזן יוסף שליסקי. בואו נשמע אותו בפסוקים "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם".

בנוסף לקטעי המוזיקליים המהווים את רובו של האוסף, הוא כולל גם הרצאות וראיונות עם חזנים.

כך לדוגמא, קלטת 5 כוללת שתי הרצאות של החזן **לייב גלנץ**:
הרצאה ביידיש בנושא **נגינה חסידית** והרצאה בעברית בנושא **סגנונות הלל**.

קלטת 94 כוללת ראיון עם החזן **יצחק אשל** על-ידי אברהם סלומון מתאריך 23.8.1998.

קלטת 161 כוללת הקלטה פרטית של החזנים **פאול זים** ו- **משה קוסביצקי** המתרגלים שירה של קטעי תפילה שונים. בקלטת מעניינת זו ניתן לשמוע את החזנים מעירים אחד לשני, מתקנים אחד את השני וחוזרים שוב ושוב על קטעים שונים כדי להתאמן ולקלוט ניואנסים שונים.

דוגמאות אלה מעידות שאלימלך לא הסתפק רק בקטעים המוזיקליים עצמם אלא עסק בנושא בצורה מעמיקה שכללה גם עניין במה שהחזן אומר ומסביר. מיותר לציין את חשיבותן של הקלטות אלה, הכוללת הרצאות, ראיונות ואימון של החזנים, מהן ניתן ללמוד על השקפתו המוזיקלית של החזן כמו גם מידע נוסף הקשור ברקע של קטעי החזנות עצמם.

קליטת אוסף קטעי החזנות של אלימלך בורשטין בספריה למוזיקה באוניברסיטת בר-אילן

האוסף שהתקבל לספריה טופל בכמה שלבים:

1. **העתקת הקלטות לתקליטורים.** קלטות האודיו הועתקו לתקליטורים כדי להפוך את השימוש באוסף לקל ומהיר יותר. לכל קלטת הוכנו שני עותקים, האחד נמסר למשפחה והשני נשאר בספריה.
2. **חלוקה לרצועות (Tracks).** העותק המיועד לספריה עבר תהליך נוסף שבו ההקלטה מהקלטת שהועתקה כרצועה מוזיקלית אחת, חולקה לרצועות על-פי רשימת הקטעים המופיעים בקלטת. תהליך זה נועד להקל על מציאת קטע ספציפי במהירות וביעילות. בנוסף, הופרדו הקטעים המוזיקליים מקטעי המלל בהם מובא מידע או סיפור הקשור בקטע המוזיקלי.
3. **הכנת אינדקס הקלטות וקטעים מוזיקליים.** הכנת רשימה רציפה של ההקלטות והקטעים הכלולים בהן. בדוגמאות להלן ניתן לראות את קטעי המלל מסומנים בירוק ואת הקטעים המוזיקליים בצבע סגול.

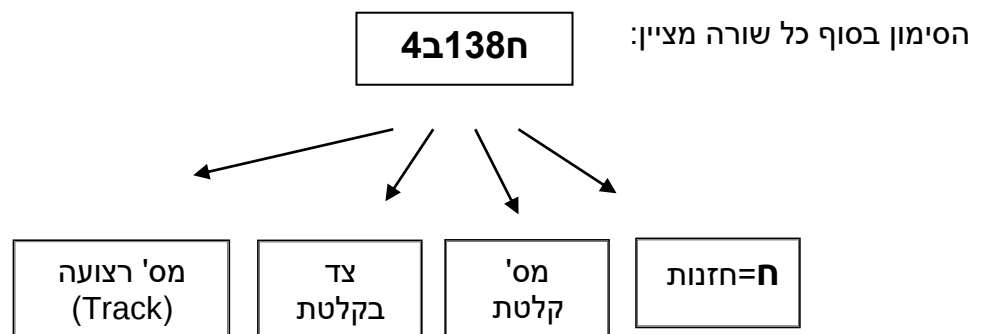
דיסק 185 - קלטת 138 א'ב' [החזן ישראל שור (1886-1935)]

1. י.שור_סיפור_1א138n
2. י.שור_אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים (ישראל שור)_2א138n
3. י.שור_סיפור_3א138n
4. י.שור_ולירושלים עירך ברחמים תשוב (ישראל שור)_4א138n
5. י.שור_לפיכך אנחנו חייבים להודות לך (ישראל שור)_5א138n
6. י.שור_יהי רצון מלפניך... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו (ישראל שור)_6א138n
7. י.שור_ריבון העולמים אתה ציוותנו להקריב קורבן התמיד במועדו (ישראל שור)_7א138n
8. י.שור_סיפור_1ב138n
9. י.שור_הטה אלוהי אוזנך (ישראל שור)_2ב138n
10. י.שור_סיפור_3ב138n
11. י.שור_אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים (ישראל שור)_4ב138n

מס' רציף
של
התקליטור

דיסק 186 - קלטת 139 א'ב' [החזן תודרוס גרינברג]

1. ת.גרינברג_סיפור_1א139n
2. ת.גרינברג_אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת_2א139n
3. ת.גרינברג_הקדמת השדרן_עני כל אליך ישברו [אשרי יושבי ביתך]_3א139n
4. ת.גרינברג_עני כל אליך ישברו [אשרי יושבי ביתך]_4א139n
5. ת.גרינברג_שום שלום טובה וברכה_5א139n
6. ת.גרינברג_ואני אמרתי בשלוי [מזמור שיר חנוכה הבית לדוד]_6א139n
7. ת.גרינברג_ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. הלך וקראת באזני ירושלים [אתה זוכר מעשה עולם]_7א139n
8. ת.גרינברג_עצביהם כסף וזהב [לא לנו ה', לא לנו]_8א139n

5. עיצוב עטיפה לתקליטורים. לכל תקליטור שהועבר מקלטת עוצבה עטיפה לפי פורמט קבוע:

החלק לעיל, שימש כעטיפה קדמית והודבק לחלק שמופיע להלן (גב אל גב)

הערות מצולמות
שצורפו לקלטת,
נסרקו וצורפו
לתקליטור

THE ARTIST

Cantor Nachum Malik, whose renderings of Chazanut (Cantorial Songs) we hear on this tape, was born in Rumania, Feb. 1935 to his father, Rabbi Ch. Ben-Zion Malik.

In 1950 the family emigrated from Siget to Israel where Chazan Malik continued his religious and secular studies. On being mobilized to the Israeli Defence Force, he was seconded to the Army Chaplaincy which afforded him the opportunity to perfect himself in Chazanut under the supervision of the world renowned musical director I. Hillman.

After demobilisation, Chazon Malik accepted the position of Chazan at Kiryat Chaim, whence he very soon recieved a "call" to become Chazan of the "Carmia" Synagogue, Haifa, a congregation world famous for it's connoisseurs of good Chazanut.

Since 1965, Chazan Malik has served as Chief Chazan of the "Machzikei Hadass" congregation of Antwerp, Belgium, a position very highly regarded in the world of Chazanut.

החזן נחום מליק

(החזן נחום מליק נולד בבאטאשאן (רומניה) בשנת תרצ"ה (1935). אביו, הרב ח' ר' חיים בן ציון מליק ז"ל, הי' מחנך ידוע ובעל תפילה מעולה בבאטאשאן. עלה לישראל בתש"י (1950) מסיגט - מרמורוש (שם למד בישיבה) והמשיך בלמודיו התורניים והכלליים. שרת בצ.ה.ל. במסגרת הרבנות הצבאית הראשית ובאותה עת למד והשתלם בכל מקצועות החזנות אצל המלחין והמנצח מר יצחק היילמן, מנצח מקהלת ביהכ"נ המרכזי בחיפה. לאחר שלוש שנות כהונה בבית הכנסת "כרמי-ה" בחיפה נקרא לשמש בקודש בבית הכנסת של "מחזיקי הדת" באנטוורפן - בלגיה, אחד מבתי הכנסת החשובים באירופה, ומאז תשכ"ה (1965) הוא מכהן כחזן ראשי במקדש מעט זה.

באנטוורפן המשיך החזן מליק להשתלם במוסיקה אצל הפרופסור רוסקען ובפתוח הקול אצל הפרופסור הנודע דאגו מייברט, מבית האופרה של אנטוורפן. החזן מליק ניתברך בקול טנור נדיר ובכשרון אינטרפרטציה המזכירה חזנים דגולים מהדור הקודם. שמעו של החזן מליק הגיע לקהילות ישראל במידה מרובה הודות לתקליטיו שזכו לתפוצה רבה והוא הוזמן לתפילות וקונצרטים בישראל, הולנד, צרפת, שוויצריה, בריטניה, ארצות הברית וקנדה.

לכל תקליטור נוספה הכותרת: **אוניברסיטת בר-אילן - הספריה למוזיקה**

אוניברסיטת בר-אילן - הספריה למוזיקה

מאוסף קטעי החזנות של

אלימלך בורשטין ז"ל

חזן שרגש רבים בתפילתו.

אספן וחובב חזנות נלהב, שהחזנות היתה כל עולמו. נתרם להנצחת זכרו ע"י אשתו חנה בורשטין והילדים.

ניסן תשע"א - אפריל 2011

החזן שלמה מנדל

קטעי חזנות מקונצרט בבית הכנסת על הכרמל

בחיפה. תשכ"ה, יוני 1965.

מנצח על המקהלה: יצחק היילמן

1. מה טובו
2. אב הרחמים (ברוידא)
3. לאל ברוך נעימות יתנו
4. ריבונו של עולם (יו"כ קטן)
5. אמת ואמונה (ז.רובנר)
6. אתה חונן לאדם דעת
7. ידיד נפש
8. אם אשכחך ירושלים
9. חברי המקהלה מוסרים ד"ש לחזן מנדל ומברכים אותו לקראת השנה החדשה מברכים: המנצח והמלחין יצחק היילמן, החזן משה שביט והחזן רונן
10. לאל ברוך נעימות יתנו

כפי שנכתב קודם, לרשימת הקטעים שצירף לכל קלטת בכתב ידו, הוסיף אלימלך הערות שונות. חלקן מוסיפות מידע על הביצוע, על המלחין וחלקן גם אישיות. אלה הובדלו מרשימת הקטעים על-ידי שימוש בגודל קטן יותר של אותיות כמו גם בכתב נטוי.

אוניברסיטת בר-אילן - הספריה למוזיקה
מאוסף קטעי החזנות של
אלימלך בורשטין ז"ל
חזן שרגש רבים בתפילתו.
אספן וחובב חזנות נלהב, שהחזנות הייתה כל עולמו.
נתרם להנצחת זכרו ע"י אשתו חנה בורשטין והילדים.
ניסן תשע"א - אפריל 2011

החזן שלמה מנדל
קטעי חזנות מקונצרט בבית הכנסת על הכרמל בחיפה. תשכ"ה, יוני 1965.
מנצח על המקהלה: יצחק היילמן

1. אברהם סלומון בראיון עם ברי סירוטה. ברי סירוטה, האספן העולמי בכל הקשור בחזנים ובחזנות, בכתובים, בצילומים ובחומר מוקלט. ביקר אותי בבית ברמת-גן, הייתה לנו שיחה מעניינת מאוד.
2. לדוד מזמור בליווי מקהלה, בקונצרט בישראל, c1950
3. אברהם סלומון בראיון עם ברי סירוטה
4. מלוך על כל העולם כולו (זיידל רובנר) בקונצרט בישראל, c1950
5. דברי השדרן אברהם סלומון על מלוך על כל העולם
6. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בליווי אורגן ומקהלה
7. לדוד מזמור בליווי אורגן ומקהלה
8. תקע בשופר גדול לחרותנו בליווי אורגן

**דוגמא להערה
אישית**

**הערות הקשורות
לביצוע**

על התקליטורים נכתבו בכתב יד:

אוסף קטעי החזנות של אלימלך בורשטין מס' התקליטור

להלן תמונות של תקליטורים מוכנים (חלק פנימי):

בתקליטור המופיע לעיל, המידע אודות החזן שצורף לקלטת כלל פסקה אחת בלבד. מידע זה נסרק וצורף לחלקה הפנימי של העטיפה בצירוף תמונתו של החזן.

בתקליטור מס' 10 המופיע להלן, המידע המצולם אודות החזן לייב גלנץ שצורף במקור לקלטת מס' 10, כלל מס' דפים ואוחסן כשהוא מקופל בתוך הקופסה של הקלטת. מידע זה צורף כחוברת המודבקת לצדה הפנימי של עטיפת התקליטור כדי לאפשר קריאה נוחה של המידע הרב.

6. יצירת אינדקסים. כדי לאפשר חיפוש יעיל ומהיר של קטעים מוזיקליים שונים או קטעים המושרים על-ידי חזן זה או אחר, יצרנו 2 אינדקסים לעזרת המחפש: אינדקס כותרים ואינדקס חזנים.

אינדקס כותרים

אינדקס הכותרים הוא אינדקס אלפביתי של אתחלתות (=המילים הראשונות של) הקטעים המוזיקליים. בטבלה המופיעה מתחת לכל אתחלתא מופיעים שמות החזנים המבצעים אותה בסדר אלפביתי (כך שניתן למצוא בקלות ביצוע של חזן מסוים), מס' התקליטור ומס' הקטע של האתחלתא בכל תקליטור. להלן דוגמא לדף מתוך אינדקס זה:

ויא ויא פערדעלעך [שיר ביידיש]

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	הרשמן, מרדכי	65 א	12

ויאמר ה' סלחתי כדברך

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	מלבסקי, שמואל	49 א	5

וידבר משה את מועדי ה'

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	מנדל, שלמה [פסח - ת. ערבית]	75	10

ויהי בנסוע הארון

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	ויגודה, שמואל	31	14
2	קוסביצקי, יעקב	36	11

ויכלו השמיים והארץ

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	אונגר, בנימין (יהודה קלמן)	123	3
2	מלבסקי, שמואל	52 ב	11
3	רוטשטיין, שלמה (יוסף רומשינסקי)	158 א	8

וכלם מקבלים עליהם [את שם, האל המלך]

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	חגי, ברל"ה	103 א	8
2	מליק, נחום (נחום מליק)	113	4
3	סירוטה, גרשון	57	17
4	סירוטה, גרשון	60	17
5	סירוטה, גרשון	151	1
6	קוורטין, זבולון	21	3
7	קוסביצקי, יעקב	37 ב	1
8	קורוגוצקי, משה	100 א	7
9	רוט, אבל"ה	145	13

באינדקס הכותרים באים לידי ביטוי היבטים נוספים:

א. מלחינים ומעבדים של קטעי תפילה שנרשמו על-ידי אלימלך ברשימת הקטעים שצירף לכל קלטת, נרשמו לאחר שם החזן בסוגריים עגולים.

אלי אלי למה עזבתני

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	וינוגרדוב, יוסף	92 א	5
2	וינוגרדוף, יוסף (יעקב סנדלר)	165	2
3	לינד, יהושע (יעקב סנדלר; עיבוד: יהושע לינד)	146	2
4	סירוטה, גרשון	63 ב	8
5	רוטשטיין, שלמה	158 א	11

כיוון שלא תמיד צוין שם המלחין/המעבד במלואו על-ידי אלימלך בורשטין (לדוגמא: י. סנדלר או י. לינד, בעקבות הדוגמא המופיע לעיל), נערך חיפוש של השם המלא במקורות אינטרנטיים כגון:

- Robert and Molly Freedman Jewish Sound Archive - באתר של אוניברסיטת פנסילבניה בו ניתן למצוא פרטים על קטעי תפילה ושירים ביידיש
- Dartmouth Jewish Sound Archive (אוצר ההקלטות היהודיות של דרטמות') - באתר של מכללת דרטמות' בו ניתן למצוא פרטים על קטעי תפילה ושירים ביידיש
- קטלוג הספרייה הלאומית, בו ניתן למצוא מידע על מלחינים ומעבדים
- חיפוש כללי באינטרנט

ב. בקטעי תפילה המושרים על-ידי יותר מחזן אחד, צוין כל חזן בנפרד ולאחר שמו נוסף שם החזן הנוסף:

אלוקינו ואלוקי אבותינו יעלה ויבוא

מס'	שם החזן	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
	פאול זים (עם: משה קוסביצקי)	161	7
	משה קוסביצקי (עם: פאול זים)	161	7

ג. לחלק מהאתחלות נוספו מספר סוגי תוספות המופיעות תמיד באריחיים [סוגריים מרובעים]:

❖ לשירים ביידיש נוספו המילים: **[שיר ביידיש]**. אלה באו להבדיל בין קטעי תפילה המובאים לפי המילים הראשונות שלהם ובין שירים ביידיש או בעברית המובאים לפי שמם. תוספת זו חשובה במיוחד בכותרים שאינם מרמזים על כך שמדובר בשיר ביידיש, כמו לדוגמא: תנחום, זכרנו לחיים, ים-ים, לשנה הבאה בירושלים, ועוד. על אותו משקל נוספו המילים **[שיר תימני]** ליותר השיר "אהבת רעיה" הרומז על מקורו.

❖ לאתחלות של קטעי תפילה שאינם תחילת קטע נוספו המילים הראשונות של קטע התפילה, כותרתו או ציון סוג התפילה, כדי לשייך אותן למקור הנכון. כך לדוגמא:

לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו... כי אל גדול ה' [קבלת שבת]

מקור

אל תקשו לבבכם [לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו... כי אל גדול ה' [קבלת שבת]

אתחלתא מאמצע
הקטע המקורי

ארבעים שנה אקוט בדור [לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו... כי אל גדול ה' [קבלת שבת]

אתחלתא מאמצע
הקטע המקורי

התוספת של המילים **[קבלת שבת]** בסוף **לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו... כי אל גדול ה'**

באה להבדיל קטע זה מקטע בעל אתחלתא דומה מתוך תפילת הסליחות: **לכו נרננה לה' נריעה**

לצור ישענו... צדק ומשפט מכון כסאך [סליחות]

הצורך להבדיל בין קטעי אתחלות בעלי התחלה זהה והמשך שונה חזר על עצמו במהלך הטיפול באוסף כיוון שאלימלך ציין רק את המילים הראשונות של כל קטע. לשם כך היה צורך להאזין לכל קטע כדי לבדוק מהו. כך לדוגמא, בכל פעם שנכתב "אב הרחמים", נבדק ההמשך על מנת לזהות באיזה "אב הרחמים" מדובר:

- אב הרחמים שוכן מרומים [נאמר לאחר אמירת "יקום פורקן" בשבת]
- אב הרחמים היטיבה ברצונך את ציון [נאמר לפני הוצאת ספר תורה בשבת]
- אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים [נאמר לפני קריאת התורה בשבת]

דוגמאות נוספות לאתחלות זהות בעלי המשך שונה:

- אבינו מלכנו, גלה כבוד מלכותך
- אבינו מלכנו, זכור כי עפר אנחנו
- אבינו מלכנו, זכור רחמך
- אבינו מלכנו, חטאנו לפניך
- אבינו מלכנו, עשה למען הרוגים על שם קדשך
- אבינו מלכנו, פתח שערי שמים לתפילתנו

- ריבונו של עולם, אתה צויתנו על ידי משה עבדך [ספירת העומר]
- ריבונו של עולם, לא על עצמי בלבד [יום כיפור קטן - וידוי הגדול לרבנו נסים]
- ריבונו של עולם, מלא משאלות לבי לטובה [מועדים - הוצאת ספר תורה]

- שמע ישראל [קריאת שמע]
- שמע ישראל [הוצאת ספר תורה]
- שמע ישראל [קדושה]

❖ בקטעים שאינם תדירים בכל יום או בכל שבת והנאמרים במועדים מיוחדים במהלך השנה, צוין מועד אמירתם לאחר האתחלתא. לדוגמא:

- ◀ ריבונו של עולם, מלא משאלות לבי לטובה [מועדים - הוצאת ספר תורה]
- ◀ ריבונו של עולם, מנהג בית דינך [יום כיפור קטן - וידוי הגדול לרבנו נסים]
- ◀ אלוקינ ואלוקי אבותינו, זכור אב נמשך [תפילת גשם]
- ◀ אלוקינ ואלוקי אבותינו, טל תן לרצות [תפילת טל]

❖ בקטע תפילה הנאמר במועדים/אירועים שונים צוין המועד/האירוע.
כך לדוגמא ניתן למצוא את תפילת **אל מלא רחמים** במספר ורסיות, כל אחת מיועדת לאירוע אחר:

אל מלא רחמים

מושר על-ידי החזן גרשון סירוטה	לזכרו של מקס נורדאו
מושר על-ידי החזן יצחק אשל	לחללי צה"ל
מושר על-ידי החזנים שמואל גרינוולד ופיליפ וייזר	לנפטר
מושר על-ידי החזנים לייבל'ה גלנץ, שמואל ויגודה,	לקדושי השואה
לייבל'ה ולדמן, דוד רויטמן, משה האשל ועוד.	

ברשימותיו, כתב אלימלך כותרים של קטעי תפילה כגון "ברכת כהנים", "ברכת אבות". כדי לבנות את האינדקס בצורה עקבית המתבססת על אתחלתות קטעי התפילה, שונו כותרים אלה בצורה הבאה:

ברכת כהנים ← **אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת [ברכת כהנים]**

ברכת אבות ← **ברוך אתה ה'... אלוקי אברהם [ברכת אבות]**

ד. קטעי מוזיקה קלאסית המושרים על-ידי חזנים שונים נכתבו בלועזית לפי סדר אלפביתי של הכותרים ומוקמו בסוף האינדקס:

Celeste Aida (Aida) / Verdi

E lucevan le stelle (Tosca) / Puccini

La donna e mobile (Rigoletto) / Verdi

שירים ביידיש שנכתבו בלועזית על-ידי אלימלך, סודרו גם הם לפי סדר אלפביתי של הכותרים ושולבו בסוף האינדקס:

Postuchel A Troime

Shterend'l

Vig Lid

Zog Nisht Keyn Mol

ה. בסוף אינדקס הכותרים מופיעה קטגוריה מיוחדת של הרצאות של חזנים וראיונות איתם. בטבלה המופיעה להלן, מופיעות קלטות שלימות שבהן אין קטעי חזנות שונים אלא בעיקר מלל. קטגוריה וטבלה זו מופיע גם בסופו של אינדקס החזנים שיוצג בהמשך.

הרצאות של החזנים וראיונות איתם

מס'	שם החזן	נושא ההרצאה	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	גלנץ, לייב	הרצאה ביידיש על "נגינה חסידית"	5	-----
2	גלנץ, לייב	נוסחאות של הלל ותפילת טל עם הדגמות	5	-----
3	אשל, יצחק	אברהם סלומון מראיין את החזן יצחק אשל (א' אלול תשנ"ח, 23.8.1998)	94 א + ב	-----

בסיום אינדקס הכותרים מופיעה טבלה של קטעים אינסטרומנטליים המופיעים מדי פעם באוסף. קטגוריה וטבלה זו מופיע גם בסופו של אינדקס החזנים שיוצג בהמשך.

אינדקס חזנים

אינדקס החזנים הוא אינדקס אלפביתי של שמות החזנים. בטבלה המופיעה מתחת לכל שם חזן מופיעות אתחלתות הקטעים המושרים על ידו. אתחלתות אלה מסודרות גם הם לפי סדר אלפביתי. כמו באינדקס הכותרים, מצוין מס' התקליטור ומס' הקטע של האתחלתא בכל תקליטור. אינדקס זה מאפשר למחפש לראות את כל רשימת הקטעים המושרים על-ידי חזן זה או אחר. להלן דוגמא לדף מתוך אינדקס זה:

בן שושן, אהרון

מס'	אתחלתא	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	ה' זכרנו יברך את בית ישראל	92 ב	4
2	ולירושלים עירך ברחמים תשוב	88 א	6
3	ולירושלים עירך ברחמים תשוב (אייב אלשטיין)	92 ב	2

בסר, יוסף

מס'	אתחלתא	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	הבן יקיר לי [אתה זוכר מעשה עולם]	89 ב	10
2	נעריצך ונקדישך [קדושה]	89 ב	11

בצייאן, משה

מס'	אתחלתא	מס' תקליטור	מס' קטע בתקליטור
1	אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים	110	5
2	אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים	111 ב	2
3	אלוקי נשמה שנתת בי	110	7

4	אנא בכוח גדולת ימינך	110	8
5	הבט משמים וראה	111 א	2
6	והערב נא ה' אלוקינו [ברוך אתה ה'... וצונו לעסוק בדברי תורה]	110	10
7	והערב נא ה' אלוקינו [ברוך אתה ה'... וצונו לעסוק בדברי תורה]	111 א	6
8	ונראהו עין בעין [על הכל יתגדל ויתקדש]	110	4
9	ונראהו עין בעין [על הכל יתגדל ויתקדש]	111 ב	1
10	ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. הלוך וקראת באזני ירושלים [אתה זוכר מעשה עולם]	111 א	5
11	יבנה המקדש [צור משלו אכלנו]	111 ב	3
12	יהי רצון מלפניך... שתחדש עלינו [ברכת החודש]	111 ב	4
13	יהי רצון... שתחדש עלינו [ברכת החודש]	110	6
14	לא אל ברוך נעימות יתנו	110	2
15	לא אל ברוך נעימות יתנו	111 א	4
16	לעולם יהא אדם ירא שמיים	111 א	3
17	לעולם יהא אדם ירא שמיים	111 ב	6
18	על הצדיקים ועל החסידים	111 א	1
19	צור ישראל	110	12
20	רחמנא דעני לעני ענינא	110	9
21	רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל	111 ב	7
22	שים שלום טובה וברכה	111 ב	5

אוסף החזנות של אלימלך בורשטין הוא תוספת חשובה לספריה למוזיקה באוניברסיטת בר-אילן. היקף האוסף ותוכנו העשיר והמגוון מעצים את מדור הפריטים העוסקים במוזיקה יהודית בכלל ובחזנות בפרט הקיים בספריה. אופן בניית האוסף ושימורו על-ידי אלימלך מבטאת את אהבתו הגדולה לעולם החזנות. היותו חזן בעצמו מעידה על כך שהשנים הרבות שהקדיש לבניית האוסף לא היו עבורו עיסוק בתחביב, אלא מפעל חיים ממנו למד רבות. בנוסף, תרם לשימורם ולתיעודם של קטעי תפילה ושל קולותיהם של חזנים רבים. מרצים, סטודנטים, חוקרים, חזנים, מנצחי מקהלות ואף חובבי מוזיקה בכלל וחזנות בפרט ימצאו עניין רב בהקלטות שבאוסף זה. על ידי כך יונצח זכרו של אלימלך בורשטין ואהבתו לחזנות תמשיך להתנגן ולהישמע על-ידי הדורות הבאים.

הדברים שכתבה בתו, מרים אליאס, על זיכרונותיה בנוגע לאביה ז"ל ולאוסף, מסכמים במילים מרגשות את תרומתו של אלימלך לעולם החזנות:

"חזן שריגש רבים בתפילתו"...

כך נכתב על המצבה של אבי ז"ל ואני חושבת שאכן נושא החזנות תפס מקום נכבד וחשוב בחייו והיווה חלק בלתי נפרד ממנו. אני זוכרת שאבי התעסק שעות רבות במהלך היום בשמיעת קטעי חזנות והיה יושב במקומו הקבוע, מול הטייפ ליד פינת האוכל שבסלון או בחדרו של אחי ומקליט תוכניות ששודרו ברדיו ועסקו בחזנות וכמו גם גוזר ואוסף קטעי עיתונות הקשורים לחזנות.

לאבי היו מספר חברים קבועים שגם הם היו חזנים עסקו בחזנות כתחביב. כמעט כל יום הם היו בקשר טלפוני עם אבי והיו משוחחים עימו במשך זמן רב על חזנות.

לאחר שאבי הקליט את כל הקטעים ששודרו בתוכניות הרדיו הוא שמר את הקלטות הרבות שהוקלטו על ידו ובדרך כלל בכל קלטת היו קטעים שהיו שייכים לחזן מסויים. ברבות הימים, קלטות אלו הפכו לאוסף עצום שחזנים השתמשו ונעזרו בו רבות בעקבות הכנתו בעמל ובשקידה על ידי אבי במשך השנים. לפעמים, אבא היה מבקש ממני ומאחי לעזור לו להדפיס את שמם של החזנים על הקלטות וכך גם אני ואחי היינו שותפים במלאכה. בנוסף לעיסוק היומיומי בחזנות כפי שתיארתי, אבא שימש כחזן בחגים באותו בית כנסת שבו התפלל מאז שהגיע ארצה מאנגליה. קולו החזק, הערב ומלא הרגש הטביע חותמו על המתפללים שפקדו את בית הכנסת בשבתות ובחגים ואשר הקשיבו לתפילותיו והתפעלו מהן.

על אף שחלפו מס' שנים מאז שאבי נפטר, קולו עדיין נשמע ומהדהד באוזנינו....